

KS. JANUSZ BORUCKI

PRZYGOTOWANIA, PRZEBIEG I UCHWAŁY SYNODU DIECEZJI WŁOCŁAWSKIEJ Z 1967 ROKU

Przez kilka wieków biskupi wrocławscy doceniali znaczenie synodów dla życia diecezji, zwołując je dla całej diecezji, bądź dla poszczególnych jej części. W okresie od 1227 do 1641 roku odbyło się na Kujawach i Pomorzu, a więc na terenie podległym jurysdykcji biskupów wrocławskich, ponad 50 synodów. Kilku biskupów zdołało przeprowadzić w czasie swoich rządów po dwa synody. Największą aktywnością w działalności synodalnej wyróżnił się Hieronim Rozrażewski, biskup kujawsko-pomorski w latach 1581–1600, który przeprowadził siedem synodów.

Od synodu biskupa Macieja Łubieńskiego z 1641 roku przez 325 lat biskupi wrocławscy nie zwoływali synodów diecezjalnych. Trzeba jednak pamiętać, że w okresie zaborów było to wprost niemożliwe. Dopiero Antoni Pawłowski, biskup wrocławski w latach 1953–1968, zdecydował się na zwołanie Synodu Diecezji Wrocławskiej w 1967 roku. Był to pierwszy synod diecezjalny odbyty w Polsce po Soborze Watykańskim II.

1. Przygotowania do synodu

Już w 1960 roku (13 lipca) bp Antoni Pawłowski utworzył komisję przygotowawczą synodu diecezjalnego w składzie: ks. Władysław Szafrąński (przewodniczący), ks. Stanisław Olejnik, ks. Józef Prorok, Walenty Surmacz OFMConv., ks. Kazimierz Tartanus (notariusz)¹. Jednak ze względu na zapowiedziany i wkrótce rozpoczęty Sobór Watykański II (1962–1965) prace komisji zostały zawieszane. Po jego zakończeniu, 14 listopada 1966 r. biskup Pawłowski zreorganizował komisję przygotowawczą, powołując do niej księży: Władysława Szafrąńskiego – oficjała Sądu Kościelnego, Kazimierza Tartanusa – kanclerza Kurii Diecezjalnej, Alfonsa Przybyłę – wicerektora Wyższego Seminarium Duchownego, Tadeusza Kanię – profesora teologii moralnej w tymże seminarium i proboszcza parafii Zbrachlin, Tadeusza Gutowskiego – sędziego Sądu

Kościelnego i proboszcza parafii Szpetal Górny². Komisja ta już 22 listopada 1966 r. przedłożyła biskupowi ordynariuszowi pierwszy projekt statutów synodalnych oraz wykaz instrukcji i regulaminów jako załączników do statutów synodalnych³.

Tydzień później (29 listopada) na konferencji księży dziekanów ordynariusz diecezji przekazał bliższe informacje na temat zamierzonego synodu. Poinformował również o wynikach prac komisji przygotowawczej oraz różnych formach aktywnego włączenia się duchowieństwa i wiernych w przygotowania do synodu⁴.

Dnia 2 grudnia 1966 r., biskup Pawłowski ustanowił siedem komisji synodalnych. Komisji głównej przewodniczył sam biskup wrocławski. W jej skład wchodził przewodniczący poszczególnych komisji oraz członkowie sekretariatu przedsynodalnego (powołanego 3 grudnia 1966 r.). Oprócz komisji głównej zostały ustanowione komisje do spraw: 1) duszpasterskich, 2) majątkowych i artystycznych, 3) nauczania kościelnego (z podkomisją powołań kapłańskich i formacji), 4) duchowieństwa, 5) liturgicznych, 6) posoborowych (apostolat świeckich, ekumenizm, dialog z niewierzącymi)⁵. Wkrótce przewodniczącym poszczególnych komisji synodalnych zostały wręczone projekty statutów oraz inne przygotowane materiały. Odtąd każda komisja rozpoczęła prace nad szczegółowym opracowaniem projektu statutów synodalnych i odnośnych instrukcji⁶.

Na przedsynodalne posiedzenie w dniu 31 stycznia 1967 r. w klasztorze franciszkanów we Wrocławku zaproszeni zostali wszyscy przełożeni zakonów i zgromadzeń męskich z terenu diecezji. Dyskutowano przede wszystkim nad dwoma zagadnieniami: 1) udział zakonów w życiu diecezji i parafii, 2) specjalne zadania zakonników. Podobne spotkanie odbyło się z przełożonymi zgromadzeń zakonnych żeńskich⁷. Nie było natomiast żadnego spotkania przedsynodalnego z przedstawicielami wiernych świeckich; biskup wrocławski skierował do nich przed rozpoczęciem synodu jedynie specjalne orędzie⁸.

Przychylając się do życzeń duchowieństwa, biskup Pawłowski przedłużył do końca lutego t.r. termin nadsyłania odpowiedzi na ankietę przedsynodalną⁹, skierowaną na początku grudnia 1966 r. do każdego z kapłanów diecezji wrocławskiej. W związku z tym na początku lutego odbyły się konferencje dekanalne poświęcone omówieniu zagadnień, które księża pragnęli przekazać komisjom synodalnym¹⁰. Wyniki dyskusji z zebrań dekanalnych oraz odpowiedzi ankietowe, których nadesłano około 250, zostały przekazane poszczególnym komisjom synodalnym¹¹.

W dniu 20 marca 1967 roku biskup ordynariusz przewodniczył przed-synodalnemu spotkaniu dyskusyjnemu z klerykami Wyższego Seminarium Duchownego. Z góry wyznaczeni przedstawiciele alumnów wypowiedzieli się na następujące tematy: 1) praktyki duszpasterskie alumnów, 2) podstawy samowychowania alumnów, 3) wychowanie do współodpowiedzialności za życie diecezji, 4) urabianie alumnów w duchu dobroczynności. Zapowiedziano wtedy, że w synodzie weźmie oficjalnie udział jeden przedstawiciel alumnów¹², ale ostatecznie do tego nie doszło.

Na początku kwietnia 1967 roku na posiedzeniu komisji głównej omówione zostały zagadnienia mające być przedmiotem konferencji rejonowych. Zasadniczo były to kwestie przedłożone przez poszczególne komisje synodalne. Zaprotokołowane wyniki posiedzeń rejonowych zostały przedstawione komisjom synodalnym celem uwzględnienia ich w przygotowywanych projektach.

W maju 1967 roku wszystkie komisje synodalne przedstawiły ordynariuszowi diecezji projekty statutów synodalnych¹³.

2. Przebieg synodu

Końcowym etapem prac przedsynodalnych było wypracowanie ostatecznego projektu statutów i załączników. Projekty przygotowane przez komisje synodalne wymagały usystematyzowania materiału oraz nadania im właściwego wymiaru. Praca redakcyjna była wykonywana pod kierunkiem ordynariusza diecezji. Na konferencji odbytej we Włocławku 21 września 1967 r. biskup Pawłowski prosił księży dziekanów o informowanie diecezjan o synodzie i o modlitewne wspieranie wszystkich spraw z nim związanych¹⁴.

Dnia 21 września 1967 r. biskup włocławski wydał dokument zwołujący synod. Został on zwołany do Włocławka w dniach 6–9 listopada 1967 roku. W oparciu o kan. 358 KPK z 1917 roku biskup Pawłowski wezwał na synod: 1) biskupów pomocniczych jako wikariuszy generalnych, 2) trzeciego wikariusza generalnego, 3) członków kapituły katedralnej, 4) księży posiadających godności papieskie, 5) rektora Wyższego Seminarium Duchownego, 6) imiennie powołanych członków Kurii Diecezjalnej, Sądu Biskupiego i profesorów wyższych uczelni, 7) księży dziekanów, 8) członków kapituły kolegiaty kaliskiej, 9) proboszczów parafii włocławskich, 10) jednego proboszcza z każdego dekanatu, 11) przełożonych zakonów kleryckich osiedlonych w diecezji, wyznaczonych przez prowincjałów, 12) imiennie powołanych księży wikariuszy i księży studentów.

Wszyscy wezwani na synod zobowiązani zostali do osobistego udziału we wszystkich nabożeństwach i sesjach synodalnych. Jeśli ktoś z wezwa-

nych nie mógł przybyć z powodu poważnej przyczyny, powinien uprzednio o tym zawiadomić biskupa, nie mógł natomiast przysłać zastępcy¹⁵.

W dniu 17 października 1967 r. odbyło się pod przewodnictwem bpa Pawłowskiego posiedzenie synodalnej komisji głównej. Biskup ordynariusz poinformował wszystkich członków komisji o przysłanej przez papieża Pawła VI depeszy z błogosławieństwem dla prac synodalnych. Następnie przedstawiona została lista wezwanych na synod. Omówiono obsadę urzędów synodalnych, projekt regulaminu synodalnego i porządku dziennego obrad oraz nabożeństw synodalnych w katedrze¹⁶.

Dokumentem z dnia 19 października 1967 roku biskup ordynariusz ustanowił urzędy synodalne. Zgodnie z dekretem synod miał odbywać się pod przewodnictwem biskupa włocławskiego. W razie potrzeby w kierowaniu obradami mógł go zastąpić jeden z biskupów pomocniczych.

Dla zapewnienia należytego porządku i sprawnego przebiegu prac podczas synodu biskup Pawłowski ustanowił następujące urzędy synodalne i powołał do ich pełnienia odpowiednich księży:

1. Na promotora synodu został powołany ks. Stanisław Piotrowski, dziekan i proboszcz w Kole. Zakres jego zasadniczych praw i obowiązków obejmował: troskę o to, aby na synodzie wszystko odbywało się w należyтым porządku oraz zgodnie z prawem; przedstawianie biskupowi ordynariuszowi wniosków o wydawanie potrzebnych rozporządzeń; zlecanie notariuszowi spisania odpowiednich aktów. Miał on do pomocy notariuszy w osobach: ks. Józefa Olczyka, dziekana i proboszcza w Turku; ks. Wincentego Wilińskiego, proboszcza parafii Miłosierdzia Bożego w Kaliszu; ks. Leonarda Karolewskiego, proboszcza w Gośławicach. Do ich obowiązków należało sporządzanie protokółów z każdej czynności synodalnej, notowanie ogłoszonych zarządzeń ordynariusza diecezji, spisywanie przyjętych statutów, uchwał i postanowień.

2. Sekretariat synodu stanowili: sekretarz I: ks. Kazimierz Tartanus, kanclerz Kurii Diecezjalnej – zestawianie listy wezwanych i sprawdzanie obecności uczestników synodu, wzywianie ich do złożenia wyznania wiary i przysięgi, ogłaszanie zarządzeń biskupa ordynariusza, zapowiadanie posiedzeń i nabożeństw, zbieranie akt synodu do późniejszego ogłoszenia; sekretarz II: ks. Alfons Przybyła, wicerektor Wyższego Seminarium Duchownego – przyjmowanie od uczestników synodu wniosków na piśmie dotyczących projektów statutów synodalnych, koordynowanie wszystkich zgłoszeń i przedstawianie ich biskupowi ordynariuszowi; lektorzy: ks. Jan Katarzyński, proboszcz parafii Wniebowzięcia Najśw. Maryi Panny w Zduńskiej Woli; ks. Marian Chwilczyński, dziekan i proboszcz

parafii Wniebowzięcia Najśw. Maryi Panny w Kaliszu; ks. Bogumił Józwiak, wikariusz w Ciechocinku. Podstawowym obowiązkiem lektorów było odczytywanie na zebraniach synodalnych statutów wraz z załącznikami.

3. Za ceremoniał synodu odpowiedzialni byli: ks. Tadeusz Guzenda, profesor Seminarium Duchownego – strona muzyczna, chór; ks. Franciszek Olczyk, dziekan i proboszcz w Piotrkowie Kujawskim – śpiewy i recytacje duchowieństwa; ceremoniarze: ks. Stanisław Janicki, dziekan i proboszcz w Stawiszynie; ks. Bolesław Cieślak, wicekanclerz Kurii Diecezjalnej – troska o całość ceremonii w czasie nabożeństw i uroczystych sesji synodalnych.

4. Biuro synodu: ks. Antoni Łassa, kierownik Wydziału Duszpasterskiego w Kurii Diecezjalnej; ks. Michał Pietrzak – dokumentacja audio-wizualna, ks. Leonard Urbański, referent Kurii Diecezjalnej – informacja¹⁷.

W tym samym dniu biskup Pawłowski ustanowił regulamin synodalny, który miał obowiązywać wszystkich uczestników synodu. Postanowił w nim m.in.:

1. Wezwani na synod zostali zobowiązani – w myśl kan. 358 § 1 KPK – do osobistego udziału we wszystkich nabożeństwach, sesjach i obradach synodalnych. Gdyby ktoś z wezwanych nie mógł przybyć na synod z poważnej przyczyny, miał obowiązek nadesłać na ręce biskupa ordynariusza pisemne usprawiedliwienie. Usprawiedliwienie – zgodnie z kan. 359 KPK – powinni przedłożyć również i ci uczestnicy, którzy musieli wyjechać przed zakończeniem synodu.

2. Obrady synodalne miały odbywać się na sesjach uroczystych w katedrze i na posiedzeniach dyskusyjnych. Na posiedzeniu dyskusyjnym, podczas czytania proponowanych statutów, każdy z uczestników mógł zapisać się do zabrania głosu, aby przedstawić swoje wnioski. Dopuszczony do głosu nie powinien przemawiać dłużej niż 5 minut.

3. Uczestników synodu obowiązywało zachowanie dyskrecji w sprawach dotyczących obrad synodalnych¹⁸.

Zgodnie z zarządzeniem biskupa Pawłowskiego Synod Diecezji Włocławskiej rozpoczął się 6 listopada 1967 roku. Do gmachu Wyższego Seminarium Duchownego przybyli wezwani imiennie uczestnicy synodu – przedstawiciele pół tysiąca kapłanów diecezjalnych i zakonnych pracujących w diecezji włocławskiej. O godz. 18 uczestnicy synodu udali się do katedry. Tam biskup ordynariusz wraz z dziesięcioma kapłanami odprawił mszę wotywną o Duchu Świętym. Po mszy nastąpiły modlitwy wyznaczone na tę okoliczność. Wniesiono uroczyste księgę Ewangelii i egzemplarz dokumentów Soboru Watykańskiego II, które stały się źródłem

i natchnieniem projektowanego prawa synodalnego dla diecezji wrocławskiej.

Następnie rozpoczęła się inauguracyjna sesja synodalna. Sekretarz synodu odczytał dekret otwierający Synod Diecezji Wrocławskiej, a następnie telegram papieża Pawła VI, pismo kard. Stefana Wyszyńskiego oraz życzenia kard. Karola Wojtyły. Zasadniczym punktem pierwszej sesji było przemówienie biskupa ordynariusza oraz złożenie wyznania wiary przez biskupa Pawłowskiego i wszystkich uczestników synodu¹⁹. Podobne sesje uroczyste odbywały się w katedrze wrocławskiej każdego dnia w czasie trwania synodu.

Następnego dnia o godz. 9 w auli św. Tomasza w gmachu seminarium duchownego rozpoczęło się pierwsze posiedzenie dyskusyjne, na które przybyło 109 uczestników synodu (jedenastu spośród wezwanych nie wzięło udziału w obradach). Sekretarz synodu na polecenie biskupa Pawłowskiego odczytał kolejno: dokument ustanawiający urzędy synodalne, listę 120 duchownych „wezwanych” na synod oraz regulamin synodu. Następnie rozpoczęto odczytywanie projektów statutów synodalnych. Lektorzy przeczytali przed południem statuty wstępne i z rozdziału pierwszego (lud Boży) statuty dotyczące obowiązków i uprawnień duchowieństwa, a po południu statuty dotyczące osób zakonnych i katolików świeckich. W dyskusji zabrało głos w sumie 33 księży. Na tej sesji biskup ordynariusz przedstawił zebrany nazwiska księży na stanowiska sędziów, egzaminatorów synodalnych i proboszczów konsultorów²⁰.

Obrady trzeciego dnia synodu rozpoczęły się o godz. 9 w auli seminarijnej. Trzecie posiedzenie dyskusyjne zagał biskup Pawłowski, omawiając diskutowaną poprzedniego dnia sprawę regulaminu dla organistów. Następnie lektorzy odczytali statuty dotyczące duszpasterstwa sakramentalnego (przed południem) oraz statuty i załączniki dotyczące kultu Bożego i nauczania kościelnego (po południu). Promotor synodu, ks. Stanisław Piotrowski, omówił sprawę pomocy księżom z małych parafii oraz znaczenie ducha ubóstwa w życiu kapłanów. W dyskusji zabrało głos w sumie 26 kapłanów. Na zakończenie posiedzenia biskup ordynariusz, po omówieniu sytuacji personalnej duchowieństwa w diecezji, poinformował że ustanawia proboszczami 73 księży dotychczasowych administratorów parafii²¹.

W dniu 9 listopada 1967 r. odbyło się ostatnie (piąte) posiedzenie dyskusyjne. Biskup ordynariusz podkreślił doniosłość pracy katechetycznej wśród młodzieży szkół średnich i poprosił o wypowiedzi co do przymiotów oraz kwalifikacji księży prefektów. Następnie lektor przeczytał ostatnią część projektu statutów o administrowaniu kościelnymi dobra-

mi doczesnymi. W części dyskusyjnej głos zabrało 15 księży. Po zamknięciu dyskusji biskup Pawłowski przedstawił szczegóły powołania Diecezjalnej Rady Kapłanów i Rady Pastoralnej.

O godz. 14 w katedrze nastąpiło uroczyste zakończenie synodu. Sekretarz synodu odczytał z uchwał synodalnych tytuły rozdziałów i z każdego z nich po kilka statutów. Następnie biskup ordynariusz złożył swój podpis pod przedyskutowanymi i przepracowanymi statutami wraz z załącznikami, a sekretarz odczytał dokument biskupa ordynariusza promulgujący uchwały synodalne oraz dokument zamykający synod²².

3. Tematyka uchwał synodalnych

Zbiór uchwał synodu składa się z 271 statutów synodalnych oraz 16 załączników, stanowiących zbiór prawa diecezjalnego, z mocą obowiązującą od dnia 1 stycznia 1968 r. Został on opublikowany drukiem w organie oficjalnym diecezji – „Kronice Diecezji Włocławskiej”²³.

Statuty synodalne obejmują pięć rozdziałów, podzielonych na artykuły. Na wstępie znalazły się przepisy ogólne, w których zamieszczono pięć statutów poświęconych sprawom formalnym (stosunek uchwał do dotychczasowego prawa diecezjalnego i zwyczajowego, osoby zobowiązane do zachowania uchwał, sposoby promulgowania prawa diecezjalnego, interpretacja uchwał, udzielanie dyspens).

3.1. Lud Boży

Rozdział I zatytułowany „Lud Boży” (statuty 6–125) jest najobszerniejszym rozdziałem zbioru. Materiał prawny zawarty w tym rozdziale został podzielony na trzy artykuły. Artykuł I, poświęcony duchowieństwu, składa się z dwóch paragrafów: w pierwszym zostały umieszczone obowiązki i uprawnienia duchowieństwa w ogólności, natomiast w drugim obowiązki i uprawnienia duchownych pełniących poszczególne stanowiska kościelne.

Prawodawca synodalny – powołując się na dekret Soboru Watykańskiego II *Presbyterorum ordinis* – przypomniał kapłanom, aby żyli i pracowali w ścisłej łączności z hierarchią Kościoła oraz z braćmi w kapłaństwie (statut 6). Duchowni powinni żywić głęboką cześć do Ojca Świętego, zapoznawać się z jego wypowiedziami, stosować się do jego myśli i przekazywać je wiernym (statut 7). Kapłani powinni okazywać należną cześć biskupom oraz posłuszeństwo swojemu biskupowi. Ponadto powinni przedkładać biskupowi diecezjalnemu projekty swoich przedsięwzięć i informować go o potrzebach powierzonego sobie urzędu (statuty 8–9). Duchowieństwo zostało zobowiązane do zaznajomienia się z zarządzeniami biskupa wło-

ławskiego i uchwałami Konferencji Episkopatu Polski, zaś orędzia pasterskie i zarządzenia biskupa diecezjalnego powinny być czytane w całości, dokładnie i w wyznaczonym czasie (statuty 11–12). Prawodawca diecezjalny przypomniał, że urzędy kościelne otrzymują kapłani na mocy nominacji biskupa diecezjalnego. Nikomu nie wolno opuszczać swego urzędu bez zezwolenia biskupa. Każdy kapłan może jednak dla słuszych powodów złożyć na ręce biskupa diecezjalnego rezygnację z pełnionego urzędu (statuty 14–15). Wszyscy kapłani w diecezji wrocławskiej powinni wspomagać się wzajemnie i współpracować ze sobą. Ze szczególną życzliwością kapłani powinni odnosić się do tych konfratrów, którzy mają jakieś trudności. Każdy kapłan, zwłaszcza zatrudniony w duszpasterstwie, powinien otoczyć życzliwością alumnów Wyższego Seminarium Duchownego. Wszyscy kapłani diecezjalni zatrudnieni w diecezji wrocławskiej zostali zobowiązani do regularnego wpłacania świadczeń na utrzymanie księży emerytów (statuty 19–23). Synod zabronił kapłonom, także zakonnym, wnosić bez zgody biskupa diecezjalnego do sądów państwowych w sprawach osobistych czy kościelnych skarg przeciwko duchownym lub wiernym. Kapłan pozwany przez sąd państwowy powinien powiadomić o tym niezwłocznie władzę diecezjalną (statut 26). Duchowni, dając dobry przykład wiernym swoim życiem, powinni przede wszystkim starannie unikać tego, co mogłoby gorszyć wiernych i szkodzić posłannictwu kapłańskiemu. Kapłani zostali zobowiązani do noszenia sutanny przy wykonywaniu wszystkich czynności liturgicznych, podczas katechizacji, wizytacji duszpasterskiej (kolędy) i w kancelarii parafialnej. Inny strój powinien zawsze odpowiadać godności stanu kapłańskiego (statut 30). Wszyscy kapłani zostali zobowiązani do stałego i systematycznego pogłębiania wiedzy filozoficzno-teologicznej, zdawania egzaminów wikariuszowskich i proboszczowskich, udziału w konferencjach rejonowych i dekanalnych oraz kursach o charakterze ogólnopolskim (statuty 31–32). Prawodawca starał się dokonać wszechstronnej regulacji życia kapłańskiego w diecezji wrocławskiej, stąd przepisy co do odbywania przez kapłanów studiów akademickich, wyjazdów na urlopy, czy sporządzania testamentu (statuty 34–36).

Poza obowiązkami i uprawnieniami dla wszystkich duchownych prawodawca synodalny zamieścił w statutach obowiązki i uprawnienia związane z pełnieniem poszczególnym urzędów kościelnych. Kolejno zostały podane obowiązki i uprawnienia kapłanów zajmujących urzędy w kurii diecezjalnej (statuty 37–38), seminarium duchownym (statuty 39–40), kapitule katedralnej i kolegiackiej (statuty 41–44), a następnie obowiązki i uprawnienia dziekanów oraz ich współpracowników (statuty 45–59),

proboszczów (statuty 60–91), wikariuszy parafialnych (statuty 92–99), rektorów kościołów i kapelanów (statuty 100–103).

Artykuł II (statuty 104–110) został poświęcony osobom zakonnym. Zakonnicy skierowani do czynnego apostołstwa powinni starać się zachować ducha swojej rodziny zakonnej i wiernie przestrzegać reguły zakonnej (statut 104). Kapłani zakonni zostali podporządkowani biskupowi diecezjalnemu w sprawach kultu Bożego, duszpasterstwa, podawania ludowi nauki kościelnej, formacji liturgicznej, moralnego wychowania wiernych (statuty 105). O udzielenie jurysdykcji kapłanom zakonnym powinni występować ich przełożeni, podając dane personalne oraz złożone egzaminy (statuty 106). W myśl statutów duchowieństwo zakonne i diecezjalne miało wspomagać się w pracach duszpasterskiej oraz służyć sobie pomocą w konfesjonale i na ambonie (statuty 107). Siostry zakonne mieszkające na terenie parafii powinny w miarę możliwości włączać się w życie parafialne. Proboszczowie zaś zostali zachęcani, aby chętnie i z uznaniem korzystali z pomocy sióstr. Synod zabronił proboszczom spowiadania sióstr zakonnych podległych im w pracy duszpasterskiej (statuty 108–110).

Ostatni z artykułów został poświęcony katolikom świeckim (statuty 111–125). Prawodawca synodalny podał obowiązki i uprawnienia katolików świeckich w ogólności. Katolikom świeckim przypomniano, że w łączności z biskupem wrocławskim i duchowieństwem, stanowią żywą wspólnotę ludu Bożego diecezji wrocławskiej (statut 111). Wiele uwagi poświęcono katolickim małżonkom. Życie katolickie w rodzinie powinno być oparte na głębokiej wierze religijnej i na płynących z niej praktykach. Rodzice zaś – zgodnie ze wskazaniem Soboru Watykańskiego II – powinni troszczyć się o właściwe kształtowanie dzieci (statuty 118–119). Sześć statutów zostało poświęconych pracownikom kościelnym (statuty 120–125). Zostali do nich zaliczeni: organiści, katecheci (katechetki), kościelni, grabarze i dozorca (statut 120). Pracownikiem kościelnym mógł zostać tylko katolik wierzący i praktykujący, odpowiednio przygotowany do swoich obowiązków (statut 121). Pracowników kościelnych przyjmował i zwalniał sam rządca parafii, zachowując obowiązujące przepisy prawa państwowego (statut 123). Wszyscy pracownicy kościelni mieli obowiązek stosować się do regulaminu dołączonego do statutów.

3.2. Duszpasterstwo sakramentalne

Rozdział II statutów regulował sprawy związane z udzielaniem sakramentów (statuty 126–198). Został on podzielony na dwa artykuły: sakramenty (statuty 126–195) i sakramentalia (statuty 196–198).

Kapłani zostali zobowiązani do uświadomienia wiernym, w oparciu o źródła objawienia, naukę Kościoła, a zwłaszcza dokumenty Soboru Watykańskiego II, znaczenia sakramentów dla życia chrześcijańskiego. Powinni je sprawować gorliwie, zgodnie z nauką Kościoła oraz według przepisów rytuałów i obowiązujących ksiąg liturgicznych (statuty 126–127). Następnie prawodawca diecezjalny w 67 statutach podzielnych na siedem paragrafów umieścił przepisy odnoszące się do wszystkich sakramentów.

Artykuł II poświęcony sakramentaliom obejmuje zaledwie trzy statuty. Sakramentalia pogłębiają pobożność i pomagają w rozwoju duchowym. Dlatego też duszpasterze powinni pouczać wiernych o znaczeniu sakramentów dla życia religijnego oraz zachęcać do korzystania z nich (statut 196). Wszystkie poświęcenia i błogosławieństwa osób lub przedmiotów powinny dokonywać się w oparciu o zatwierdzone księgi liturgiczne (statut 197). Należało podtrzymywać wśród wiernych zwyczaję żegnania się wodą święconą i chrześcijańskiego pozdrawiania (statut 198).

3.3. Kult Boży

Rozdział III statutow „Kult Boży” został podzielony na dwa artykuły. Pierwszy zawiera normy odnoszące się do życia liturgicznego w diecezji wrocławskiej (statuty 199–218), drugi został poświęcony miejscom świętym (statuty 219–241).

Liturgia jest szczytem, do którego zmierza praca duszpasterska, a zarazem źródłem, z którego czerpie niezbędną moc (statut 199). Całokształt życia liturgicznego w diecezji wrocławskiej powinien opierać się na konstytucji soborowej *Sacrosanctum Concilium*, dokumentach Stolicy Apostolskiej, instrukcjach i zarządzeniach Konferencji Episkopatu Polski oraz biskupa wrocławskiego (statut 200). Prawodawca synodalny zarządził, aby we wszystkich kościołach parafialnych, zakonnych, rektorskich oraz kaplicach nabożeństwa były odprawiane według księgi *Porządek nabożeństw diecezji wrocławskiej*. Inne nabożeństwa mogły być wprowadzane tylko za zgodą władzy diecezjalnej (statut 201). Szczególny nacisk duszpasterze powinni położyć na religijny charakter niedziel i świąt, nie wyłączając cywilnie zniesionych (statuty 202–203). Święta parafialne (tytuł, czyli wezwanie kościoła, rocznica konsekracji, czyli dedykacji kościoła, patrona miejscowości) należało obchodzić jak najuroczyściej (statut 205). Wszyscy wierni z prawa Bożego są zobowiązani do praktykowania, obok modlitwy: pokuty, postu i uczynków miłosierdzia. Synod zalecił także nowe formy pokuty, np. powstrzymywanie się w okresie Wielkiego Postu od napojów alkoholowych (statut 206). Prawodawca zalecił kapłanom po-

głębiać cześć do Najświętszego Sakramentu przez nabożeństwa adoracyjne oraz okresowe uroczyste wystawienia (statuty 210–211). Kolejne siedem statutów (212–218) zostało poświęconych poszczególnym nabożeństwom. Uregulowano sprawy związane z odprawianiem Mszy świętej (używanie czytań i śpiewów mszalnych), kultem Najświętszego Serca Pana Jezusa i Niepokalanego Serca Matki Bożej, odprawianiem nabożeństw okresowych, używaniem dzwonów.

W artykule II „Miejsca święte” zostały umieszczone przepisy dotyczące kościołów (statuty 219–234) oraz cmentarzy (statuty 235–241). Rządcy kościołów zostali zobowiązani do zatroszczenia się, aby wszystkie miejsca przeznaczone do kultu Bożego lub chowania zmarłych były poświęcone, a kościoły murowane były konsekrowane (statut 219). Kościoły powinny być otwarte w określonych godzinach, aby wierni mogli je nawiedzać. Duszpasterze zaś mieli czuwać, aby osoby przebywające w świątyni godnie się zachowywały i były przyzwoicie ubrane (statuty 220–221). Warto zwrócić uwagę, że prawodawca umieścił w statutach tak szczegółowe normy, jak: zapewnienie wiernym w kościele odpowiedniej ilości miejsc siedzących, ustawienie ołtarza i ambonki, materiał, z którego powinno być wykonane tabernakulum, renowacja Najświętszego Sakramentu, umieszczenie w kościele krzyża, chorągwi, kwiatów, używanie właściwych naczyń i szat liturgicznych, troska o obrazy i księgi liturgiczne (statuty 222–234).

Mówiąc o cmentarzach, synod przypomniał, że są one własnością parafii i dlatego powinny być przedmiotem szczególnej troski duszpasterza i wiernych (statut 235). Cmentarz powinien być należycie rozplanowany oraz ogrodzony i zadrzewiony, zgodnie z wymogami prawa i za zgodą władzy diecezjalnej (statut 236). Zarządcy cmentarzy kościelnych zostali zobowiązani do prowadzenia księgi cmentarnej (statut 237). Opłaty z tytułu tzw. pokładnego oraz za nagrobki i pomniki są własnością parafii (statut 238). Synod zalecił duszpasterzom, aby przypominali wiernym o potrzebie modlitewnego skupienia, gdy uczestniczą w pogrzebie, oraz o obowiązku troski o groby zmarłych, zwłaszcza bliskich (statuty 239–240). Duchowni, zaproszeni przez rodzinę zmarłego, mogli brać udział w jego pogrzebie za zgodą miejscowego proboszcza (statut 241).

3.4. Nauczanie kościelne

Dziedzinie nauczania został poświęcony rozdział IV statutów (242–256). Rozdział ten został podzielony na dwa artykuły, w których omówiono katechizację (statuty 242–251) i kaznodziejstwo (statuty 252–256).

Prawodawca synodalny uznał katechizację za jedno z najdonioślejszych zadań duszpasterskich Kościoła (statut 242). Pracą katechetyczną na terenie parafii miał kierować proboszcz. Do jego obowiązków należało: rozplanowanie, wraz z wikariuszami, zajęć katechetycznych, aby wszystkie dzieci i młodzież miały zapewnioną naukę religii; zorganizowanie i wyposażenie punktów katechetycznych; wizytowanie lekcji religii na terenie swojej parafii. Pozostali duszpasterze zostali zobowiązani do wspierania proboszcza w tym dziele (statut 243). Z katechizacji dzieci i młodzież powinny korzystać we własnej parafii. W przypadku, gdy do szkoły uczęszczały dzieci z różnych parafii, obowiązek przygotowania punktu katechetycznego spoczywał na proboszczu parafii, na terenie której znajdowała się szkoła. Duszpasterze pozostałych parafii zaś mieli pomóc w wyposażeniu i utrzymaniu punktu (statut 245). Katechizacja parafialna powinna objąć dzieci w wieku przedszkolnym i szkoły podstawowej oraz młodzież ze szkół średnich i poza-szkolną. Należało realizować ją w oparciu o program ustalony przez Konferencję Episkopatu Polski (statuty 246–247). Wszyscy zatrudnieni w katechizacji zostali zobowiązani do doskonalenia metod nauczania i przygotowania się do każdej lekcji religii. Powinni również pamiętać, że są nie tylko nauczycielami, ale także wychowawcami (statut 248). Synod przypomniał rodzicom, że na nich spoczywa naturalny obowiązek troszczenia się o religijne wykształcenie i chrześcijańskie wychowanie dzieci. Duszpasterze natomiast zostali zobowiązani do przypominania rodzicom o tym obowiązku (statut 251).

Powołując się na dekret soborowy *Presbyterorum ordinis* (III, 13), prawodawca diecezjalny przypomniał kapłanom, że ich zadaniem nie jest nauczanie własnej mądrości, ale prawdy Bożej. Ze względu na szacunek do słowa Bożego powinni starannie przygotowywać swoje kazania, w oparciu o Pismo Święte i najnowsze dokumenty Nauczycielskiego Urzędu Kościoła, uwzględniając przy tym umysłowość i środowisko słuchaczy oraz okoliczności miejsca i czasu (statut 252). W niedziele i święta podczas Mszy świętej z udziałem wiernych powinny być głoszone kazania, ponadto w inne dni przy większej frekwencji wiernych oraz w czasie ślubów i pogrzebów (statut 253). Duszpasterze zostali zobowiązani do przeprowadzenia w okresie Wielkiego Postu rekolekcji dla odnowienia życia religijnego i przygotowania wiernych do spowiedzi i Komunii wielkanocnej. Natomiast urządzenie rekolekcji adwentowych zostało tylko zalecane. Oprócz rekolekcji w każdej parafii co 10 lat musiały być urządzone misje (statut 254). Dla nauczania wiernych należało wykorzystywać ogło-

szenia parafialne, pamiętając jednak, aby były krótkie, zwięzłe i jasne (statut 255). Synod udzielił misji do głoszenia kazań kapłanom spoza diecezji wrocławskiej, o ile takie uprawnienie otrzymali od własnego ordynariusza (statut 256).

3.5. Kościelne dobra doczesne

Ostatni rozdział noszący tytuł „Kościelne dobra doczesne” (statuty 257–271) regulował następujące dziedziny: zarząd majątkiem kościelnym, darowizny i ofiary, zbywanie majątku, wydzierżawianie majątku kościelnego, zaciąganie pożyczek, administrowanie budynkami kościelnymi.

Dyspozycje synodalne stanowiły, że nad zarządem majątkiem kościelnym w diecezji czuwa biskup wrocławski, korzystając z pomocy: kurii diecezjalnej, diecezjalnej rady administracyjnej, deputatów dla spraw majątkowych seminarium duchownego (statut 258). Parafialnym majątkiem kościelnym zarządza proboszcz, kierując się przepisami prawa kościelnego powszechnego i partykularnego oraz zarządzeniami kurii diecezjalnej (statut 259). Rządcy parafii zostali zobowiązani do prowadzenia wykazu nieruchomości i ruchomości kościelnych (statut 260). Przy zmianie proboszcza należało sporządzić w trzech egzemplarzach spis inwentarza parafii, z których jeden powinien być przechowywany w archiwum parafialnym, drugi u dziekana, trzeci zaś przesłany do kurii diecezjalnej (statut 261). Ofiary z tacek, skarbon kościelnych, innych datków wiernych na cele kościelne, stanowiły własność kościelną i mogły być użyte tylko na cele kościelne. Przeznaczenie ich na inny cel wymagało zgody władzy diecezjalnej (statut 264). Rządcom zabroniono pozbywać się majątku kościelnego, zaciągać pożyczek i zobowiązań oraz udzielać pożyczek bez zgody władzy diecezjalnej. Również na wydzierżawienie majątku kościelnego lub najem lokali w budynkach kościelnych wymagane było zezwolenie kurii diecezjalnej (statuty 265–266).

Wiele uwagi synod poświęcił właściwemu zarządowi budynkami kościelnymi. Rządców parafii zobowiązano, aby kościoły, kaplice, plebanie, inne budynki i ruchomości kościelne utrzymywali w dobrym stanie, ubezpieczyli od pożarów, zabezpieczyli przed włamaniem i kradzieżą (statut 267). Wszystkie nowe budowle, instalacje oraz remonty, przeprowadzane w parafii, musiały być wcześniej zatwierdzone przez kurię diecezjalną (statut 268). Rządcy parafii mogli podejmować tylko te prace konserwatorskie, budowlane oraz odnoszące się do zmiany wystroju wnętrza świątyni, które zatwierdziła kuria diecezjalna. W przypadku obiektów zabyt-

kowych należało uzyskać ponadto zgodę konserwatora wojewódzkiego (statut 270).

Żadnego oddźwięku w statutach synodalnych nie znalazł postulat ks. Stanisława Librowskiego, dyrektora Archiwum Diecezjalnego we Włocławku, aby komisja przygotowawcza synodu nie zapomniała „o zbiorach kulturalnych tej sławnej niegdyś diecezji, a więc o archiwum diecezjalnym, bibliotece seminaryjskiej i leżącym odłogiem muzeum diecezjalnym, które należałoby reaktywować”²⁴.

3.6. Załączniki

W drugiej części uchwał synodalnych redaktorzy umieścili następujące załączniki: 1) regulamin komisji egzaminacyjnej i rozkład egzaminów wikariuszowskich, proboszczowskich i jurysdykcyjnych według lat i porządku przedmiotów, 2) wzór testamentu, 3) instrukcja w sprawie pogrzebu księży, 4) instrukcja o wizytacji parafii przez dziekana, 5) instrukcja o kolędzie duszpasterskiej, 6) instrukcja o wizytacji kanonicznej, 7) instrukcja o kancelarii parafialnej, 8) regulamin dla pracowników kościelnych (organistów oraz kościelnych–zakrystianów), 9) instrukcja o katechizacji, Komunii świętej pierwszej i rocznicowej oraz bierzmowaniu, 10) instrukcja o *cumulus* mszalnym, 11) instrukcja o kanonicznym badaniu narzeczonych, 12) instrukcja dla sądów delegowanych, 13) instrukcja w sprawie domniemanej śmierci, 14) spis własności kościelnej, 15) regulamin podziału dochodów z gruntów beneficjalnych przy zmianie proboszcza lub administratora parafii, 16) instrukcja o ochronie zabytków i kierunkach rozwoju sztuki kościelnej.

Załączniki, stanowiące integralną część uchwał synodalnych, należy uznać za pożyteczną formę aktywności zgromadzenia synodalnego. Jedne z nich, na co wskazują przytoczone wyżej tytuły, są aktami normatywnymi (instrukcje, regulaminy, zasady podziału dochodów), inne zaś mają charakter czysto informacyjny (wzory dokumentów). Osiem z nich było już w poprzednich latach opublikowanych w „Kronice Diecezji Włocławskiej”.

4. Uwagi końcowe

Wydaje się, że uchwały Synodu Diecezji Włocławskiej z 1967 r. odpowiadały w pełni wymogom, oczekiwaniom i wyzwaniom duszpasterskim okresu po Soborze Watykańskim II. Wszak znamionuje je mocne osadzenie w nauce tego soboru. Prawodawca synodalny aż 14 razy powołał się na dekret *Presbyterorum ordinis*, ponadto w redagowaniu uchwał wy-

korzystał dekrety: *Christus Dominus*, *Apostolicam actuositatem*, *Gravissimum educationis*, konstytucje: *Lumen Gentium* oraz *Sacrosanctum Concilium*, a także dokumenty posoborowe: papieża Pawła VI encyklikę *Sacerdotalis coelibatus*, motu proprio *Ecclesiae sanctae*, motu proprio *Pastorale munus*, konstytucję apostołską *Indulgentiarum doctrina*; Kodeks prawa kanonicznego z 1917 roku; instrukcję Kongregacji Doktryny Wiary *Matrimonii Sacramentum*; instrukcję Kongregacji dla Kościołów Wschodnich z 22 lutego 1967 roku. Przytoczone zestawienie wskazuje, że przewodawca synodalny starał się wprowadzić postanowienia soborowe w życie diecezji wrocławskiej, przybliżyć je duchowieństwu i wiernym tej diecezji.

Należy podkreślić, że lektura uchwał synodalnych nie nastrocza trudności i nie przytłacza ogromem długich, a mało konkretnych sformułowań. Synod Diecezji Wrocławskiej przemawia do odbiorcy konkretną treścią. Teksty synodalne znamionuje zwięzłość, dyscyplina słowna w formułowaniu zapisów oraz troska o nadanie im wymiaru duszpasterskiego.

Przy analizie uchwał Synodu Diecezji Wrocławskiej z 1967 roku nasuwa się pytanie, czy był synodem duszpasterskim, czy jurydycznym. Należy zauważyć, iż przymiotniki „duszpasterski” i „jurydyczny” nie są określeniami przeciwstawnymi. Wszak prawo kanoniczne, zwłaszcza po Soborze Watykańskim II, ma charakter duszpasterski. Zaprezentowane uchwały synodalne, choć z reguły mają redakcję prawniczą, to jednak noszą jednocześnie charakter duszpasterski. Całkowite pominięcie wymiaru jurydycznego sprawiłoby, że uchwały nie byłyby w pełni duszpasterskie. Na wymiar duszpasterski synodu wrocławskiego składa się niewątpliwie fakt, że biskup Pawłowski chciał, aby była w nim zaangażowana jak największa liczba duchownych. Stąd przed rozpoczęciem obrad została rozesłana do duchowieństwa ankieta synodalna w celu zebrania opinii odnośnie do diecezjalnych potrzeb, które zostały później wykorzystane przez komisje synodalne przygotowujące projekty statutów synodalnych. Warto tutaj podkreślić, że zarządzenia te zostały wydane sześć lat przed ukazaniem się instrukcji Kongregacji ds. Biskupów na temat pasterskiej posługi biskupów *Ecclesiae imago* z dnia 22 lutego 1973 roku, zawierającej szczegółowe wskazania co do przygotowań i przebiegu synodu.

To, że Synod Diecezji Wrocławskiej z 1967 r. posługiwał się sformułowaniami jurydycznymi, a więc normatywnymi, stanowi jego znaczący walor. Dzięki temu uchwały synodalne (statuty i załączniki) stały się *sensu*

stricto kodyfikacją prawa diecezjalnego, służącego właściwemu funkcjonowaniu duszpasterstwa.

PRZYPISY

¹ Archiwum Kurii Diecezjalnej Włocławskiej,teczka: Synod [z 1967 r.], dekret z 13 VII 1960 r. Informacja o powołaniu komisji, ani jej skład osobowy nie zostały opublikowane w „Kronice Diecezji Włocławskiej” (KDWł).

² Por. *Dekrety i zarządzenia*, KDWł 50(1967), s. 196–197.

³ *Przebieg prac przygotowujących synod*, KDWł 50(1967), s. 201.

⁴ Tamże.

⁵ Skład osobowy komisji synodalnych zob. *Dekrety i zarządzenia*, poz. cyt., s. 197–199.

⁶ *Przebieg prac przygotowujących synod*, poz. cyt., s. 202.

⁷ Tamże.

⁸ A. P a w ł o w s k i, *Orędzie pasterskie do wiernych przed synodem*, KDWł 51(1968), s. 6–9.

⁹ Zob. *Ankieta przedsynodalna*, KDWł 50(1967), s. 81–82.

¹⁰ *Przebieg prac przygotowujących synod*, poz. cyt., s. 202–203.

¹¹ Tamże, s. 203.

¹² Kronika Wyższego Seminarium Duchownego we Włocławku, t. 2: 1966–1970, s. 19 (rps w Bibliot. Sem. Duch. we Włocławku).

¹³ Zob. *Przebieg prac przygotowujących synod*, poz. cyt., s. 203.

¹⁴ *Przebieg synodu*, KDWł 51(1968), s. 1.

¹⁵ Por. A. P a w ł o w s k i, *Dekret zwołania synodu*, KDWł 51(1968), s. 25–26.

¹⁶ Por. *Przebieg synodu*, KDWł 51(1968), s. 1.

¹⁷ A. P a w ł o w s k i, *Dekret ustanawiający urzędy synodalne*, KDWł 51(1968), s. 30–31.

¹⁸ Por. A. P a w ł o w s k i, *Regulamin synodalny*, KDWł 51(1968), s. 32.

¹⁹ Por. *Przebieg synodu*, poz. cyt., s. 1–3.

²⁰ Por. tamże, s. 3–4.

²¹ Por. tamże, s. 4–5.

²² Por. tamże, s. 5–6.

²³ *Synod Diecezji Włocławskiej odbyty we Włocławku w dniach 6–9 XI 1967 r. pod przewodnictwem J.E. Biskupa Antoniego Pawłowskiego, Biskupa Włocławskiego (statuty i załączniki)*, KDWł 51(1968), s. 75–143. Jedenaście statutów (4, 46, 84, 109, 113, 135, 141, 160, 218, 260, 264) zostało jednak w tym wydaniu zniekształconych albo przez błędy w druku, albo przez ingerencje cenzury. Poprawny ich tekst został uwzględniony na doklejonych kartkach maszynopisu.

²⁴ S. L i b r o w s k i, *Synody diecezji włocławskiej*, KDWł 51(1968), s. 94.